

Caçons mossàrabs en poemes

del bocairentí Ibn Ruhaim

La taifa de Dénia fou la primera que s'independitzà de Córdova, puix que la constituí l'any 1010 un amirí eslau, Mudjàhid al-Muwaffaq, abans de la dissolució del Califat el 1031. El regne de Dénia incloïa Bairén, Orba, Sagra, Callosa, Altea, Cocentaina i a vegades Oriola, però no Xàtiva ni Múrcia. Bocairent era una de les principals viles del regne de Dénia, segons ens recorda al-Idrisí, geògraf àrab del segle XII.

El Califat de Córdova havia estat la segona temptativa fracassada d'organització unitària de la Península Ibèrica (la primera fou la visigoda), i els regnes que sorgiren del seu esquarterament vingueren a significar, en certa manera, el ressorgiment de les primitives ètnies pre-romanes. Així veiem que el territori de la taifa de Tortosa coincidia en bona part amb l'àrea dels ilerjavons, el de la de Lleida amb la dels ilergets, el de la de València amb la dels edetans, el de la de Dénia amb la dels contestants, el de la de Múrcia amb la dels mastieno-deitans, etc.

Mudjàhid (1010-1044), poderós mariner i actiu pirata, regnà també a Mallorca i ocupà Sardenya transitòriament, i fou un polític hàbil, enèrgic i ambiciós. El seu fill i successor Alí ibn Mudjàhid Iqbal ad-Dawla (1044-1076), també tingué fama de savi i virtuós, i va ser un sobirà pacífic que fou desposeït del tron pel seu sogre Ahmad Sulayman al-Muqtadir, ja rei de Saragossa i Tortosa i que després seria també de Lleida. Un fill seu, al-Mundzir Imad ad-Dawla (1081-1090) regnà a Dénia, Tortosa i Lleida, i hagué de lluitar contra el Cid, el qual el derrotà amb duresa repetidament. El seu fill, Sulayman Saiyid ad-Dawla (1090-1092) es posà sota el protectorat del Cid però prompte fou destronat pels almoràvits.

En aquesta agitada època viu un dels bocairentins més il·lustres, Abú Bakr Muhammad ibn Ruhaim, que es posà sense reserves al servei dels almoràvits, els nous dominadors nordafricans, que en nom

del puritanisme musulmà s'havien apoderat de la Península Ibèrica, destronant-hi per febles i corromputs, als reis de les taifes. L'any 1091 fou destronat al-Mu'tamid, el poderós i refinat rei de Sevilla, i l'any següent desposseïren el jove i infeliç Sulayman de Dénia. Els almoràvits eren uns rudes i fanàtics guerrers, que l'any 1086 havien derrotat severament el poderós Alfons VI de Castella a Sagradas, i el 1101, després de la mort del Cid, reconquistaren la ciutat de València per a l'Islam.

El bocairentí Ibn Ruhaim fou *du-l wizàratayn*, és a dir ocupà un doble visirat i l'any 1121 fou nomenat almoixerif o inspector de tributs de Sevilla. El coneixem, sobretot, com a poeta en àrab, autor d'un parell de moaxakhes que en el recull de Garcia Gómez duen els números 22 b (procedent de l'aplec de Colin d'Ibn Buxrà) i 38 (procedent del l'Ibn al-Khatib). Les moaxakhes són poemes erudits que moltes vegades duen al final, com a tornada, una cançó popular, la *khardja*, en dialectes mossàrab, és a dir en el parlar romànic que empraven els cristians indígenes sotmesos a l'Islam. La duplicitat de llengües s'explica perquè la *khardja* és posada en llavis de les dones de l'harem, les quals eren d'extracció plebea i s'expressaven ordinàriament en mossàrab.

La moaxakha núm. 22 b és un poema amorós que consta de cinc estrofes. La primera conté una invocació al zèfir i a la pluja perquè transmeten la salutació de l'enamorat a l'amada absent; en la segona estrofa el poeta demana vi, i es manifesta ferm en el seu amor encara que l'extenuï; en la tercera demana comprensió als amics que li ho recriminen; en la quarta estrofa pinta la bellesa de la seua amada, i en la sisena posa en boca d'ella la *khardja* en què protesta pels excessos eròtics de l'amat. La transcrivim amb els mots àrabs en cursiva:

Non me tângas, ya *habibi*. La!
no qero danyoso!
Al-gilala rakhisa. Basta!
a toto me rifiuso.

Que traduïda a la llengua actual dels valencians, diu:

No em toques, amic. No!
no vullc al danyós.
El meu gipó és fràgil. Prou!
a tot em refuse.

Aquesta *khardja* figura també en la *moaxakha* núm. 22 a, de l'aplec de Garcia Gómez, composta per Abú Bakr Yahya ibn Baqí, moro cordovés que morí l'any 1145.

La *moaxakha* núm. 38 és un poema panegíric també de cinc estrofes. La primera i la segona estrofes són una mena de pròleg eròtic, i la tercera i quarta fan la lloança d'un tal Abú-l Asbag ibn 'Abd al-'Aziz; la cinquena estrofa conté la *khardja* posada en llavis d'una fadrina que exalta en aljama la bellesa de l'home elogiat:

¿Ke farayo o ke serad de mibe?
Habibi
Nom te tolgas de mibe.

La traducció de la qual és:

¿Què faré o que serà de mi?
Amic,
no t'allunyes de mi.

Aquesta *khardja* fou una de les primerament conegudes, puix que figura també en la sèrie de *moaxakhes* en hebreu, on és la núm. 16 del recull de Stern. L'autor d'aqueixa altra *moaxakha* és Todros Abulafia, un dels jueus que treballaren en la cort del rei de Castella Alfons X el Savi (segle XIII).

Salta a la vista que el parlar mossàrab d'aquestes *khardjes* d'Ibn Ruhaim es deriva del llatí, però és una llengua diferent del valencià, i no sols pel que fa als tractaments fonètics i la morfologia, sinó també al lèxic. Observem, per exemple, els mots *tangas*, *quero*, *tolgas*, que deriven dels verbs llatins *tango*, *tangere*, *quaero*, *quaerere* i *tollo*, *tollere*, mentre que tals conceptes els expressem nosaltres amb paraules d'una altra etimologia, també llatina però distinta. I és que, el valencià no procedeix del parlar dels mossàrabs (com alguns indocumentats han afirmat gratuïtament), els quals foren quasibé exterminats en la segona meitat del segle XII, sinó de la llengua catalana de la host reconquistadora de Jaume I.

M. SANCHIS GUARNER

